

DE ERFGENAMEN VAN HEER GHIJSEL BACK

§ 22. Van Averenck, Van Middachten

L.F.W. ADRIAENSSEN

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
RAGL	Rijksarchief Arnhem
RAH	Rijksarchief 's-Hertogenbosch

1. GAH, R 1263, f 345^v, 10 januari 1494.
2. ARAB, Rekenkamer 45074, f CCXLI^v.
3. GAH, Collectie Aanwinsten 7851, ff 13^v en 14, 1480. RAH, Charterverzameling Provinciaal Genootschap, inv. 1915, no 133, 5 januari 1493 oude stijl; no 136, 9 september 1493.
4. GAH, R 1266, f 223, 6 oktober 1497.
5. Smeyers 1935, 57.
6. *Tijdrekenkundig register*, V, 324 (9 oktober 1517), 514 (14 januari 1525). Van Dooninck 1879, 377 (15 augustus 1514), 385, 387 (schepenzcgels uit 1518 en 1519), 401, 438 (31 april 1544).
7. Mensema II, no 141, 1494. *Tijdrekenkundig register*, V, 328, 329, 485, 500.
8. *Tijdrekenkundig register*, V, 273.
9. *Tijdrekenkundig register*, V, 325.
10. Sloet en Van Veen 1917, 268.
11. Van Dooninck 1879, 436.
12. GAH, R 1294, f 256^v, 24 augustus 1521.
13. RAH, RRG 202, f CII.
14. GAH, R 1294, f 256^v, 24 augustus 1521. R 1300, f 448^v, 24 september 1524.

I. MEYSKEN PETERS VAN BREDE¹ erfde van haar grootmoeder Geertruyt Wouters van der Beerthen *ex matre* Back de patronaatsweide, -kamp of -beemd van de cantonij van Hilvarenbeek. De eigenaar of eigenares van deze beemd, geheten *Tshertogenbroeck* en gelegen te Diessen in het Diessenbroek², had het recht uit de priesters in de familie een nieuwe cantor voor te dragen. Meysken trouwde met Jan Pauwels Coenen³, een zoon van Pauwels geheten Rover zoon Roeloffs Coenen en van Katheryn Jan Henrick Spycckers. Zij stelden in 1497 *tot der cantoriën der collegiate kercken van Beeck Zegeren van Bree soon wilner Peters van Bree voerscreven, naegaende der fundatie, by wilner heer Ghysbrecht Back, fundatoer der selve, gemaect*.⁴ Zij waren toen *buysten lants woenachtich*, waarschijnlijk te Deventer, waar Meysken met haar tweede man woonde. Jans *exequiem* vond plaats in het rekeningjaar 1504–1505 van de Illustre Lieve-Vrouwebroederschap te 's-Hertogenbosch.⁵ Meysken van Brede hertrouwde met Derick van Averengck⁶, schepen van Deventer en in 1544 kerkmeester van de Sint-Lebunus aldaar. Zijn vader was de keurnoot Hessel van Averengck⁷ en zijn moeder was een Van Enschatte. Hij werd in 1512 beleend met het goed Overgoor met de grote en de smalle tienden in het kerspel Wezepe, geërfd van zijn oom Borchart van Enschaten.⁸ In 1517 was hij hulder van het kerspel *op den Berg*⁹ en in 1520 of 1521 wordt hij gezien als houder van het goed *Grijssinck* in het kerspel Wilp.¹⁰ Meysken leefde nog in 1543, toen zij met haar tweede man een erfrente van 6 gouden rijnguldens gaf aan de heilige-geesttafel van Deventer voor *laicken treipen* om daarmee de armen te kleden.¹¹ Haar kinderen zijn:

1. Joost Jan Coenen¹² is vermoedelijk patroon geweest van de cantonij van Hilvarenbeek. Hij wordt immers onder de naam *Judocus filius Coenrardi van Deventher* geboekt als cijnsplichtige over de patronaatsweide te Diessen.¹³
2. Jan Jans Pauwels Roeloffs Coenen¹⁴ was vader van:

A. Jenneken Jan Coenen, gehuwd met Raes natuurlijke zoon Jan Christiaens. Zij verkocht in 1551 een rente die haar overgrootvader Pauwels Coenen had geloofd aan zijn zoon.¹⁵

3. Michiel Coenen.
4. Heer Peeter Coenen, priester.

Uit het nahuwelijk stamt een zoon:

5. Borghaert van Averinck, volgt onder II.

II. MR BORGHAERT VAN AVERINCK is rond 1511 geboren. Hij studeerde aan de universiteiten van Leuven (vrije kunsten) en Keulen (rechten)¹⁶ en vestigde zich als jurist in zijn geboortestad Deventer, waar hij van 1543 tot zijn overlijden in 1583 of 1584 gemeensman van de Assenstraat was. In 1556, na Pasen, trouwde hij met Bartha Coster¹⁷, dochter van de Deventer kameraar en burgemeester Jan Coster en van Aeltjen te Haer.

Na de dood van zijn moeder of zijn halfbroer Joost Coenen kwam hij in het bezit van het patronaatschap van de Hilvarenbeekse cantorij. De eerste cantor die hij aanstelde, de Bosschenaar Rutger van Ophoven, stelde zich echter *inde possessie vande voornaemden camp offte beempdt ende den rechte vanden patronaetschappe, dairtoe obtinerende oepenen brieven inden hoove van Brabant*. Deze volstrekt onrechtmatige aktie leidde tot een proces voor de Raad van Brabant te Brussel en uiteindelijk kwam het tot een schikking tussen beiden, die voor hun bloedverwant mr Peeter Colen, notaris en later cantor van Hilvarenbeek, werd gepasseerd: op 16 maart in het tweede jaar van het pausdom van Paulus IV, ongeveer om 14.00 uur, verschenen voor genoemde notaris beide heren, van wie Rutger afzag van het gebruik van en het recht op de patronaatsbeemd ten gunste van meester Borghart. *Bij hantastingen* beloofden zij elkaar verder niet meer over de proceskosten lastig te vallen en om verdere procedures te voorkomen zou heer Rutger zijn *procureurs, actoers, factoers ende trouhouders* bij de Raad van Brabant terugtrekken.¹⁸

Kinderen:¹⁹

1. Henrick van Averenck tot Overgoor, volgt onder III.
2. Judith van Averenck²⁰ trouwde met Stees van Wyhe tot de Pol, zoon van Jasper van Wyhe²¹, burgemeester van Echteld, en van Walburg van Haeften.

III. JONKER HENRICK VAN AVERENCK TOT OVERGOOR²² is ongeveer in 1541 geboren en studeerde te Leuven vrije kunsten en misschien ook rechten.²³ Daarna vestigde hij zich te Kampen, waar hij trouwde met zekere juffer Joanna Cruse. Bij de deling van zijn nalatenschap in 1606 erfde hun zoon Henrick *het jus patronatus buijten s'Hertogen-bosch te Hilveren Beeck, nae luijt den bescheide daer van sijnde*.²⁴ Van zijn patronaatsrecht heeft hij nooit gebruik gemaakt. Voorts erfde hij het leengoed Overgoor in de buurtschap Colmenschate onder Averloo. Uit dit huwelijk:

15. RAH, Charterverzameling Provinciaal Genootschap, inv. 195, no 230, 28 maart 1551.

16. Schillings IV, 21, no 56, 4 juni 1529. Keussen II, 942, 41, 3 juli 1537.

17. Kronenberg en Roëll 1950, 343.

18. GAH, N 2659A, f 134, 16 maart 1558.

19. Een derde was wellicht Derick van Averenck, die in 1594 voogd was van de kinderen van Johan Custers (De Roever 1885, 125. Vgl. Woelderink 1977, 95, 470-e, f, g, h). Hij was gehuwd met Sophia Berents (Graswinkel en Hardenberg 1941, 189, no 1252).

20. Anspach 1876, 567-569. Wildeman 1896, 447.

21. Wagner 1923, 101, 102.

22. Eijken 1967, 32, no 770.

23. Schillings IV, 601, no 27, 28 april 1560.

24. Rijksarchief Arnhem, Hof van Gelderland 5747, 26 oktober 1606.

1. Catharina van Averenck, gehuwd met Lodewick Voren (Voerne).²⁵
2. Theodora van Averenck, gehuwd met Henrick ter Spille.²⁶
3. Jonker Henrick van Averenck tot Overgoor confereerde in 1609 de cantorij aan Adriaen Schellekens, in 1616 aan mr Jan Hanschkens van Aerle en in 1618 aan de laatste cantor, Nicolaes van Someren.²⁷ Hij verhuisde van Kampen naar Harderwijk, waar hij rond 1635 kinderloos is overleden.²⁸
4. Judith van Averenck, volgt onder IV.

IV. JUDITH VAN AVERENCK²⁹ trouwde te Kampen op 22 november 1600 met jonker Arent van Middachten tot Rotgerink en Pothoven³⁰ (1576–1624), sinds 1609 lid van de ridderschap van Veluwe, ambtsjonker van Apeldoorn. Zijn ouders waren Jurrien van Middachten en Arnolda toe Boecop. Zij hadden drie kinderen:

1. Joanna van Middachten is rond 1609 geboren en overleed in 1633, een jaar nadat zij was getrouwd met jonker Berent van Eenschate, zoon van Winolt van Eenschate en van Margaretha ten Grotenhuis. Hij hertrouwde met Ida Berntsen van Rensen.
2. Henrica van Middachten, geboren omstreeks 1610 en overleden in de jaren zeventig. Zij trouwde met jonker Johan Oliphier van Middachten³¹, kapitein, lid van de ridderschap van Veluwe, zoon van Zeger van Middachten en van Maria van Sallandt. Hij is rond 1605 geboren en stierf te Harderwijk op 4 juni 1651. Kinderen:

- a. Zeger van Middachten³² (Harderwijk, 1635–1704) studeerde aan de hogeschool in zijn woonplaats en stierf kinderloos. Zijn oom Jurrien van Middachten confereerde in 1689 de door het overlijden van de priester Nicolaes van Someren vrijgekomen cantorij van Hilvarenbeek op zijn persoon. In 1690 vroeg hij de Staten-Generaal om toestemming voor deze begiftiging en tevens klaagde hij over de aanslag en verpachting van de cantorijgoederen. De generaliteitsrekenkamer gaf aan de Staten-Generaal een negatief advies, overwegende dat de patroon *geen verder recht uijt zijn gesustineerde patronaetschap, wesende ecclesiastijcq, competeert als bij vacature van de voorschreven cantorie aen U Hoog Mogenden, gelijk voor desen aen den bisschop te mogen presenteren habilem personam om den dienst van cantor, nu voorsanger, in voorschreven kercke van Hilverenbeeck waer te nemen, want naer de canonijcque wetten inter ecclesiastica officia et cantores recentur, behalven dat den voorschreven cantor onder het pausdom mede den priester most sijn ende dat U Hoog Mogenden bij speciaele resolutiën vanden 27: novembris 1656, 1: mej 1664, 3.º decembris 1682 en 22: februarij 1690 hebben goetgevonden ende verstaen bij versterff van alle beneficiaten dat der selver revenues sullen devolveren aenden kerckelijcken comptoiren.*³³ Enkele jaren later, in

25. Gemeentearchief Kampen, gedeponeerde archieven, inv. Don R 1927, 17 september 1607.
 26. Ter Kuile 1966, 108, nrs 509-511.
 27. ARAG, Staten-Generaal 12555-25, copie van de institutieakte, 31 januari 1618.
 28. Rijksarchief Arnhem, Hof van Gelderland 5747, *erffmaegscheydinck ende deijlong*, 4 juli 1635.
 29. Van Doorninck 1879, 578. De Man 1921, 323.
 30. Wijnaendts van Resandt 1913, 139-140. Sloet en Van Veen 1917, 185, 235.
 31. Wijnaendts van Resandt 1913, 133, 143-145. Sloet en Van Veen 1917, 186. Wijnaendts van Resandt 1943, 109.
 32. Wijnaendts van Resandt 1913, 146.
 33. ARAG, Generaliteitsrekenkamer 82, f 87, 16 maart 1690. Staten-Generaal 3321, f 442, 18 maart 1690; f 465^v, 22 maart 1690; f 927^v, 12 juni 1690.

1697, deed de nieuwe patroon Hendrick van Middachten een nieuwe poging om zijn neef Zeger cantor te maken en nu adviseerde de rekenkamer positief, *mits dat alvorens werde bewesen dat hij is vande ware gereformeerde religie ende gedaan heeft den eedt van zuivering*.³⁴ Dat laatste was een probleem, want Zeger was katholiek. Zodoende deed de patroon aan Den Haag een nieuwe voordracht voor een ‘cantor’, aangezien Zeger sinds de confirmatie met een *sware sieckte was en bleeff geincommodeert* en daardoor de eed niet kon afleggen.³⁵ Zeger had geen last van ‘hard feelings’, want hij maakte de patroon van de cantorij tot zijn universele erfgenaam.

b. Judith van Middachten, gedoopt te Harderwijk op 8 oktober 1643, stierf kinderloos na 1697.

3. Jurrien van Middachten, volgt onder V.

V. JONKER JURRIEN VAN MIDDACHTEN TOT POTHOVEN EN OVERGOOR³⁶ is in 1607 te Kampen geboren, woonde aanvankelijk te Harderwijk, waar hij in 1645 gildemeester was van het Sint-Joriskilde, verhuisde rond 1648 naar Nijkerk, waar hij in 1651–1689 ambtsjonker was, en stierf te Putten in 1691. In 1629 werd hij beleend met het goed Diermen bij Putten en in 1649 kreeg hij toelating tot de ridderschap van Veluwe, waarvoor hij in 1688 wegens zijn hoge ouderdom bedankte. Te Putten trouwde hij op 16 juli 1637 met Catharina van Arler³⁷, dochter van Aert van Arler en van Elijsabeth Schrassert.

In 1635 erfde Jurrien van zijn oom Henrick van Averenck *neffens t jus patronatus tot Hilverenbeeck ende die samptlicke manschappen, van joncker Henrick van Averenck hergecomen*, verschillende goederen en renten.³ Toen hij aantrad als patroon³⁸, was de priester Nicolaes van Someren cantor en deze stierf pas in 1688 of 1689. Vervolgens probeerde hij zonder succes de cantorij aan zijn neef Zeger van Middachten te begeben.

De kinderen zijn:

1. Jonker Henrick van Middachten tot Schoonderbeeck en Overgoor³⁹ is te Harderwijk geboren op 25 november 1640 en stierf te Nijkerk op 18 maart 1707. Hij was sinds 1668 ambtsjonker van Putten, sinds 1670 ambtsjonker van Nijkerk, in 1685–1688 ontvanger van Putten en Nijkerk en in 1694–1707 richter van Oldebroek. Toen hij in 1688 solliciteerde als lid van de ridderschap van Veluwe, zei hij daar voor bijna 50.000 daalders te bezitten. Te Nijenhuis trouwde hij op 17 mei 1693 met Ernestina van Raesfelt⁴⁰ (1663–1723), dochter van Gerrit van Raesfelt tot de Pol en van Geertruid van Doorninck. Zij hertrouwde met Hendrick van Middachten tot Vrieswijk⁴¹, vaandrig en kapitein, sinds 1693 ambtsjonker van Nijkerk. Allen overleden kinderloos.

Nadat Henrick zonder succes had geprobeerd de cantorij aan Zeger van Middachten te geven, begiftigde hij daarmee Gerard

34. ARAG, Generaliteitsrekenkamer 82, f 140, 30 juli 1697. Staten-Generaal 3336, f 76, 1 augustus 1697.

35. ARAG, Staten-Generaal 3336, f 173^v, 4 september 1697.

36. Wijnaendts van Resandt 1913, 138, 150-152. Sloet en Van Veen 1917, De Man 1921, 327.

37. De Vries 1943, 94, 95.

38. ARAG, Staten-Generaal 12558-18, *Innecomen vanden beneficie des cantors ende collateurs der selver cantorije tot Beeck*. Idem 12555-25, memorie van Nicolaes van Someren over de cantorij, 30 juni 1648.

39. Wijnaendts van Resandt 1913, 158-161, 193-198. Sloet en Van Veen 1917, 186. Van Schilfgaarde 1928, 300.

40. Mensema 1977, 36, 37.

41. Wijnaendts van Resandt 1913, 162, 163.

Helmich van Voorst⁴², cornet in het regiment van luitenant-generaal Vytinckhoff. Deze was een zoon van Derk Helmich van Voorst tot Averbergen en van Maria Isabella van Raesvelt, schoonzus van Henrick van Middachten. Gerard van Voerst was dus geen 'erfgenaar' van heer Ghijsel Back en dus allerminst gerechtigd tot de cantonij van Hilvarenbeek. Maar door gebrek aan (wettige, gereformeerde) kandidaten kraaide er geen haan naar. Daarna is ook het patronaatschap van de bloedverwantschap van de stichter vervreemd, doordat na het overlijden van Ernestina van Raesfelt haar zwager uit het tweede huwelijk het kreeg toebedeeld. Van hem, Reinier Wilhelm van Middachten, vererfde het in 1735 op een van zijn zonen bij Louisa Margaretha de Grandsy: Wilhelmus Theodorus van Middachten. Deze begaf na het overlijden van Gerrit Helmich van Voorst in 1778 de cantonij van Hilvarenbeek in 1781 aan Jasper Hendrick van Zuylen van Nyevelt, die al evenmin van den bloede was; hij was een erfgenaar van Catharina van Arler, de vrouw van patroon Jurrien en de moeder van patroon Henrick van Middachten.⁴³

2. Philips van Middachten⁴⁴ (Nijkerk, ± 1648–1681), ambtsjonker van Nijkerk en ontvanger van het ambt van Nijkerk.

Geraadpleegde literatuur:

Anspach 1876: J. Anspach, „Riddergeslacht van Wijhe”, *De Navorscher*, XXVI (1876).

van Dooninck 1879: J.I. van Dooninck, *Catalogus der archieven van het Goort (vroeger Heilige-Geesten-) en Voorster Gasthuis te Deventer (1267–1815)* (Zwolle, 1879).

Eijken 1967: E.D. Eijken, *Inventaris van de verzameling handschriften toebehorende aan de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis* (Zwolle, 1967).

Graswinkel en Hardenberg 1941: D.F.M. Graswinkel en H. Hardenberg, *Het archief van het kasteel Rechteren* ([Zaltbommel], 1941)

Keussen II: H. Keussen, *Die Matrikel der Universität Köln* (4 dln; Bonn-Düsseldorf, 1892–1981).

Kronenbergh en Roëll 1950: H. Kronenbergh en H.H. Roëll, „Coster”, *De Nederlandsche Leeuw*, LXVII (1950).

ter Kuile 1966: G.J. ter Kuile, *Inventaris van het archief van de voormalige havezate Wegdam bij Goor* (Z.pl., 1966).

de Man 1921: J.P. de Man, „Aanteekeningen uit het oudste trouwboek van Harderwijk, loopende van 1591 - 30 December 1649”, *De Navorscher*, XXXIX (1921).

Mensema 1977: A.J. Mensema, *Inventaris van het archief van het huis Oldhagensdorp te Vollenhove 1262–1862* (2 dln; Zwolle, 1977).

van Schilfgaarde 1928: A.P. van Schilfgaarde, *Register op de leenen van het huis Bergh* (Arnhem, 1928).

42. Wijnaendts van Resandt 1913, 160, 161: in 1707 kreeg hij een legaat van f 600:0:0 van Henrick van Middachten tot Schoonderbeek en in het testament van diens weduwe Ernestina van Raesfelt van 7 augustus 1715 werd hij aangesteld tot diens universele erfgenaar.

43. ARAG, Generaliteitsrekenkamer 84, f 184^v, 14 augustus 1782.

44. Sloet en Van Veen 1917, Van Schilfgaarde 1928, 300.

- Schillings IV: A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain*, dln III-X (Bruxelles, 1958–1967).
- Sloet en Van Veen 1917: J.J.S. baron Sloet en J.S. van Veen, *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen. Het kwartier van Arnhem* (Arnhem, 1917).
- Smeijers 1935: A. Smeyers, „De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch”, *Tijdschrift der Vereeniging voor Nederlandsche muziekgeschiedenis*, XIV (1935).
- Tijdrekenkundig register: *Tijdrekenkundig register op het oud provinciaal archief van Overijssel*, dl V (Zwolle, 1872).
- de Vries 1943: W. de Vries, „Veluwsche geslachten uit de schoutambten van Putten en Nijkerk in de XVde en XVIde eeuw”, *De Nederlandsche Leeuw*, LXI (1943).
- Wagner 1923: J.D. Wagner, „Een zoen wegens moord in 1590”, *De Navorscher*, LXXII (1923).
- Wijnaendts van Resandt 1913: W. Wijnaendts van Resandt, *Geschiedenis en genealogie van het geslacht van Middachten 1190–1910. Bronnenstudie* ('s-Gravenhage, 1913).
- Wijnaendts van Resandt 1943: Wijnaendts van Resandt, *De vicarieën in Gelderland. Met vermelding veelal van tijdstip der stichting, namen der stichters, goederen en inkomsten der vicarieën, de collators of patroons, de vicarissen of bezitters en de erover gevoerde processen tot 1648* (Amsterdam, 1943).
- Wildeman 1896: M.G. Wildeman, „Doodsberichten”, *De Navorscher*, XLVI (1896).
- Woelderink 1977: B. Woelderink, *Inventaris archieven Jordens* (Deventer, 1977).